

Asia: VN/9791/2020

Rikosprosessin tehostaminen

1. Lapsiin kohdistuvien rikosten käsittelyn nopeuttaminen

a) Esitutinnan toimittamista sekä syyteharkintaa ja syytteen nostamista kiireellisesti koskevat ehdotukset sekä pääkäsittelyn pitämistä määräajassa koskeva ehdotus asianomistajan ollessa alle 18-vuotias (ETL 3:11, ROL 1:8a ja ROL 5:13)

-

b) Edunvalvojan määräämistä esitutkinnassa koskeva ehdotus (ETL 4:8)

-

2. Erityisosaamisen turvaaminen

a) Esitutinnan johdon keskittämistä alle 18-vuotiaita koskevassa esitutkinnassa koskeva ehdotus (ETL 4:7)

-

b) Esitutkintatoimenpiteiden ja tutkinnan johdon keskittämistä erityisen suojelun tarpeessa olevia asianomistajia koskevassa esitutkinnassa koskeva ehdotus (ETL 4:7a)

-

3. Tekniikan hyödyntäminen rikosprosessissa

a) Kuulustelutilaisuuden tallentamista ääni- ja kuvatallenteeseen koskeva ehdotus (ETL 9:3)

Tallentamiselle tulee olla syytä kuulustelun suorittamistavan, kuulustelun aikaisten tapahtumien tai kuulusteltavan kertomuksen jälkikäteistä todentamista varten. Työryhmän ehdotuksessa todetaan, että nykyinen esitutkintalaki mahdollistaa varsin laajasti kuulustelutilaisuuden tallentamisen ääni- ja kuvatallenteeseen. Siitä huolimatta on tiedossa, että tallentamismahdollisuutta voitaisiin hyödyntää nykyistä enemmän. Tallentamiseen liittyvän pykälän tarkoituksena onkin edistää kuulustelutilaisuuden tallentamista ääni- ja kuvatallenteelle matalalla kynnyksellä.

Esitutkintalain esitöissä on mainittu, että kuulustelujen tallentamisen lisäämisellä voitaisiin ainakin vakavimpien rikosten osalta parantaa mahdollisuuksia selvittää kuulustelukertomuksen tosiasiallinen sisältö ja kertomuksen antamis-olosuhteet. Tuomioistuimen pääkäsittelyvaiheessa voi ilmaantua väitteitä siitä, että esitutkintakertomusten kirjauksissa ilmenee puutteita tai virheellisyyksiä. Tällaisia väitteitä voitaisiin paremmin välttää tallentamisen lisäämisellä esitutkintavaiheessa.

Esitutkintalain 9 luvun 2 §:n 1 momentissa säädetään kuulustelupöytäkirjan tarkastamisesta ja sen korjaamisesta. Heti kuulustelun päätyttyä kuulustelu-pöytäkirja on annettava kuulustellun tarkastettavaksi. Tässä vaiheessa ongelmalliseksi voi kuitenkin muodostua se, kuinka tarkasti rikoksesta epäilty tarkistaa kirjatun kuulustelupöytäkirjan.

SPJL pitää edellytyksenä mietinnössä esitettyyn järjestelmään siirtymiselle käytettävän teknisen laitteiston helppokäyttöisyyttä ja toimintavarmuutta. Video-tallennus tulisi olla mahdollisimman pitkälle automatisoitua, koska jatkuva laadun tarkkailu ei ole mahdollista. Jotta järjestelmästä olisi enemmän hyötyä kuin haittaa oikeudenkäyntimenettelylle, tallentamisen tulisi toteuttaa niin, ettei siihen tarvitsisi puuttua kuulemisen aikana ja että sen tekninen hallinnointi olisi vaivatonta.

Mietinnössä ei olla otettu riittävän selkeästi kantaa siihen, kenen vastuulla järjestelmän tekninen toteutus lopulta olisi, eikä siihen, millaisiin toimenpiteisiin ryhdytään, jos tavanomainen tekninen avustaminen ei riitä esimerkiksi jonkun teknisen häiriön poistamiseen. Tallennusjärjestelmän laajamittainen käyttö ja siinä väistämättä vastaan tulevat tekniset ongelmat muodostavat tarpeen tekniselle avustamiselle sekä koulutetun henkilöstön läsnäololle jokaiseen kuulemiseen sekä esitutkintaan että tuomioistuimen pääkäsittelyyn, etteivät tallennusjärjestelmän käyttö ja siinä aiheutuvat häiriöt vaarantaisi prosessinjohtoa.

Edellä mainituin perustein tulisi tarkoin selvittää, miten tietotekniikan hyödyntämisen edistäminen toteutuisi oikeudenkäyntiperiaatteet huomioon ottavalla ja tarkoituksenmukaisimmalla tavalla.

b) Kuulustelutilaisuuden tallentamisesta todisteena käyttämistä varten koskevat ehdotukset (ETL 9:4 ja OK 17:24)

-

4. Esitutkintayhteistyön kehittäminen

a) Tutkintasuunnitelmia koskeva ehdotus (ETL 3:3a)

-

b) Loppulausuntoa koskeva ehdotus (ETL 10:1)

Yhteistyöllä on esitutkinnassa erittäin tärkeä rooli koko esitutkinnan toimittamisen kannalta, varsinkin vaativissa rikosasioissa. Tehokkaalla ja tarkoituksenmukaisella esitutkintayhteistyöllä

voidaan säästää resursseja ja työmäärää esitutkintavaiheessa, syyteharkinnassa ja oikeudenkäynnissä.

Yleisesti voidaan sanoa, että esitutkintapöytäkirjan käyttö tuomioistuinkäsittelyssä liittyy pääkäsittelyn suullisuus- ja välittömyysperiaatteesta johtuen käytännössä tilanteisiin, joissa kuulusteluissa kerrotut asiat ovat poikenneet tuomioistuinkäsittelyssä kerrotuista. Tällöin joudutaan vetoamaan esitutkintapöytäkirjaan.

Työryhmä on ehdotuksessaan tuonut esille, että loppulausuntomenettelyä koskevaa sääntelyä olisi syytä tarkentaa ja että loppulausuntomenettelyä täytyisi pyrkiä yleisesti lisäämään. Tällä muun muassa parannettaisiin tutkintamateriaalin laatua ja vähennettäisiin eri prosesseissa tapahtuvia viivästyksiä.

Tämä ehdotus on sinänsä kannatettava. Esitutkinta ei aina välttämättä pääty asian syyteharkintaan siirtymisen jälkeen, vaan lisätutkintoja saatetaan tehdä vielä tämänkin jälkeen esimerkiksi syyttäjän pyynnöstä. Tästä syystä loppulausuntomenettelyn käytön laajentaminen ja tarkentaminen voisi olla yksi esitutkinnan kestoon ja esitutkinnan voimavarojen käyttöön säästävasti vaikuttava keino.

Työryhmän mietinnössä ehdotettuja lainsäädäntömuutoksia harkitessa on kuitenkin tärkeää ottaa huomioon, että muutosten käytännön toteuttaminen tapahtuisi yhdenvertaisella ja yhdenmukaisella tavalla. Esitutkintalaki antaa jo tällä hetkellä liikkumavaraa antavia ja käytettävissä olevia yhteistyömahdollisuuksia, jotka jo itsessään mahdollistavat tehokkaan esitutkintayhteistyön.

Nykyisen esitutkintalain säännökset eivät estä sitä, että esitutkintaviranomainen ja syyttäjä käyvät avointa keskustelua esimerkiksi loppulausuntomenettelyn toteuttamisesta esitutkinnan aikana, jotta mietinnössä esitetyt tavoitteet toteutuisivat mahdollisimman tehokkaasti. Myös esim. esitutkintalain mukainen ilmoitus syyttäjälle voidaan käytännössä tehdä etupainotteisesti jo rikostiedusteluvaiheessa eli heti siinä vaiheessa, kun syytä epäillä kynnys on ylittynyt. Tällä ilmoituksella on rikosasian myöhempää käsittelyä ajatellen merkittävä rooli muun muassa syyttäjän näkökulmasta asian perehtymisen kannalta ja helpottaisi enemmän asian käsittelyä rikosprosessin myöhemmissä vaiheissa.

c) Esitutkintaviranomaisen ja syyttäjän yhteistyövelvollisuutta koskeva ehdotus (ETL 5:3)

-

5. Sovittelumahdollisuudesta ilmoittamista koskevat ehdotukset (ETL 4:16 ja 4:18)

.

-

6. Ns. putkakuolemia ja poliisin voimankäyttötilanteita koskevat ehdotukset (ETL 2:4 ja 5:1)

.

-

7. Tarve ja edellytykset syyttäjän vaitiolo-oikeudesta säätämiseksi (mietinnön liite 2)

.

-

8. Muut mietinnössä käsitellyt asiat

a) **Velvollisuus esitutinnan toimittamiseen ja selvittämisvelvollisuuden laajuus**

-

b) **Syyteneuvottelun kehittäminen**

-

c) **Perusteluvelvollisuus syyttäjän ja esitutkintaviranomaisen sekä tuomioistuimen ratkaisussa**

-

d) **Rikosasioiden valmistelu käräjäoikeudessa**

-

e) **Preklusio rikosasioissa**

-

f) **Adheesioperiaate**

-

g) **Uhridirektiivin täytäntöönpano toisessa jäsenvaltiossa asuvien uhrien oikeuksien osalta**

-

9. Ehdotusten vaikutukset, mukaan lukien arvio mahdollisesta tuottavuuden lisääntymisestä sekä vaikutukset ICT-järjestelmiin

.

Suunniteltujen uudistusten toteutukseen tarvittavat taloudelliset resurssit rikosprosessiketjun toimijoiden hallinnonalalle tulisi rahoittaa erikseen. Niitä ei saa vähentää virastojen perustoimintamäärärahoista, vaan niihin on varattava oma rahoitus näiden määrärahojen

ulkopuolelta. Uudistuksista aiheutuvat kustannukset eivät muutenkaan saa vaikuttaa vähentävästi virastojen toiminta-edellytyksiin.

Mikäli ehdotettujen muutosten käyttöönoton seurauksena henkilölle osoitetaan lisätehtävä tai hänen työnkuvaansa sisältyy uusia vaativuustekijöitä, tämän täytyy myös vaikuttaa palkan nostavana perusteena. Mietinnössä on käsitelty varsinkin uudistuksista aiheutuvia henkilöstökustannuksia hyvin suur-piirteisesti ja arviot uudistusten todellisista säästöistä jäävät tämän perusteella hyvin käsitteellisiksi. Päämääränä tulee olla rikosasioiden käsittelyn tehokkuus, asianmukaisuus ja yhdenvertaisuus, kuitenkin niin, että ne ovat sopu-soinnussa käytettävissä olevien resurssien ja voimassa olevien lainsäädännöllisten velvoitteiden kanssa.

10. Muuta

.

Suomen Poliisijärjestöjen Liitto SPJL ry pitää rikosprosessin joutuisuutta tärkeänä osana rikosoikeudellista järjestelmää. Työryhmän mietinnössä on tuotu esille hyviä perusteluja muun muassa haavoittuvassa asemassa olevien rikosten uhrien aseman parantamiseksi rikosprosessissa, rikosasioiden käsittelyn nopeuttamiseksi ja tehostamiseksi sekä nykyistä paremman yhteistyön varmistamiseksi esitutkintaviranomaisten ja syyttäjän välillä. SPJL kannattaa kokonaisuudessaan hankkeen työstämistä.

Thurin Jesper
Suomen Poliisijärjestöjen Liitto r.y.